

**ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УЖГОРОДСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ**

Кафедра менеджменту, підприємництва та торгівлі

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою УТЕІ ДТЕУ
(протокол №1 від 30.08.2024 р.)

Директор

Петро ГАВРИЛКО

**ПРАВознавство
/JURISPRUDENCE**

**ПРОГРАМА/
COURSE SUMMARY**

Ужгород 2024

Укладач: Ірина Алмаші

Програму обговорено та схвалено на засіданні кафедри менеджменту, підприємництва та торгівлі від 29.08.2024 р., протокол № 1.

Рецензент: професор кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Дмитро Белов

ВСТУП

Програма дисципліни «Правознавство» призначена для здобувачів вищої освіти УТЕІ ДТЕУ освітнього ступеня «бакалавр» галузь знань 18 «Виробництво та технології» спеціальність 181 «Харчові технології» освітньо-професійна програма «Ресторанні технології».

Програму підготовлено відповідно до освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів УТЕІ ДТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як обов'язкової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення дисципліни «Правознавство» є набуття майбутніми фахівцями комплексу теоретичних знань у сфері конституційного ладу, прав та свобод людини і громадянина, діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, судів, теорії держави і права, основ конституційного права, оволодіння практичними навиками щодо застосування норм права у своїй подальшій професійній діяльності, зверненні до органів державної влади з приводу отримання інформації, аналізі отриманої інформації та їх діяльності в цілому.

Завданнями вивчення дисципліни «Правознавство» є надання здобувачам ґрунтовних знань щодо змісту прав людини та громадянина, їх подальшої реалізації та забезпечення прав з боку держави, у сфері правового статусу громадянина та іноземців. Одним із вагомих завдань вивчення даної навчальної дисципліни є засвоєння здобувачами теоретичних знань у сфері створення та діяльності органів державної влади, в тому числі органів місцевої виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, ознайомлення з практичною діяльністю вказаних органів, з'ясування змісту їх повноважень та їх роль у реалізації громадянином своїх прав, у сфері діяльності суду та правового статусу суддів.

Предметом вивчення дисципліни «Правознавство» є суспільні відносини, що виникають змінюються та припиняються у сфері забезпечення та реалізації прав людини та громадянина, діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, судів.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Знання:

- своїх прав і обов'язків як члена суспільства, усвідомлення цінностей громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні;

- поняття права, принципи права;

- поняття правової системи;

- поняття «галузь права», предмет галузі права

- поняття та ознаки держави

- поняття та ознаки конституційного ладу, поняття та ознаки суспільного ладу

вміння

- формувати світогляд, оцінювати та аналізувати соціально-економічні процеси і явища, які відбуваються в організаціях;

- розкривати зміст поняття держави та аналізувати поняття правова держава;

- визначати структуру правової норми і застосовувати ці знання до конкретного правила поведінки;

- визначати, предметом якої саме галузі права є ті чи інші суспільні відносини;

- аналізувати держави за їх правовими режимами;

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Правознавство», як обов'язкова компонента освітньої програми забезпечує оволодіння здобувачами загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за відповідною освітньо-професійною програмою:

«Ресторанні технології» (ОС бакалавр)

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
K02	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями	1-13
K07	Здатність працювати в команді	6-9
K13	Здатність реалізовувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні	1-13
<i>Спеціальні компетентності за освітньою програмою</i>		
K24	Здатність розробляти проекти нормативної документації з використанням чинної законодавчої бази та довідкових матеріалів	4,10, 12
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
ПР19	Підвищувати ефективність роботи шляхом поєднання самостійної та командної роботи	1-8
ПР26	Формувати і відстоювати власну світоглядну та громадську позицію, діяти соціально відповідально та свідомо	1-13

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Поняття та походження держави

Поняття та ознаки держави. Держава – це форма організації політичної влади, що покликана впорядкувати суспільні відносини на певній території. Територія держави. Населення держави. Ознаки державного суверенітету України: верховенство, повнота (неподільність) влади держави в межах її території, єдність влади в цілому і тільки функціональний її поділ на галузі влади: законодавчу, виконавчу, судову; незалежність у зовнішніх відносинах.

Правова держава та громадянське суспільство. Термін «правова держава». Правова держава – це політична організація громадянського суспільства, основана на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини, верховенстві права та взаємній відповідальності держави й особи. Правова держава характеризується низкою ознак, що виступають певними критеріями успішності наближення до проголошеного ідеалу. Законодавче закріплення, реальне здійснення, охорона і захист невід’ємних прав і свобод людини. Людина визнається найвищою соціальною цінністю. Держава визнає непорушними життя, свободу та гідність людини. Права та свободи людини і громадянина визначають зміст законів, діяльність держави і виступають дієвим інструментом обмеження державної влади, її підпорядкування потребам громадянського суспільства. Взаємовідносини правової держави і громадянського суспільства. Основні ознаки правової держави.

Виникнення держави. Виникнення держави розглядають з двох позицій: виникнення держави в історичний період; виникнення держав на сучасному етапі. Розглядаються наступні теорії виникнення держави: завоювання (насильства), укладення суспільного договору, згідно якого люди відмовляються від частини належних їм прав на користь держави в обмін на захист з боку держави, космічну, біологічну, патріархальну, та ін. Соціально-економічна або класова теорія виникнення держави.

Історичні типи держави. Історичний тип держави – це сукупність найбільш суттєвих ознак, властивих державам, що існували на певних етапах історії людства. Рабовласницький тип держави. Феодальний та буржуазний тип держави. Сучасний тип держави.

Рекомендовані джерела:

Нормативно-правові: 1, 2, 3, 4, 5

Основні: 28, 29, 30, 34, 37, 44, 45

Додаткові: 48, 51, 52

Тема 2. Форми держави

Форми держави: поняття і структура. З метою встановлення існуючого в державі порядку організації та здійснення державної влади, аналізують формально закріплені норми права певної держави або декількох держав, а також фактично діючий у державі порядок організації та здійснення державної влади.

Форма держави – це порядок організації та здійснення державної влади в певній державі світу або типі держав. складовими елементами форми держави традиційно називають: форму державного правління (найстаріший елемент: вченими він став виокремлюватися ще в Стародавній Греції); форму державного устрою (активно вивчається починаючи з XVII – XVIII ст.); форму державно-правового режиму (наукою став виділятися лише на початку XX ст.

Форма державного правління. Виокремлюють дві основні форми державного правління – монархію та республіку. Монархія – це форма державного правління, при якій глава держави очолює систему вищих органів державної влади та повністю або частково зосереджує в своїх руках державну владу, яка передається у спадок представникам правлячої династії. Необмежена та обмежена монархія. Співвідношення абсолютної та деспотичної монархії. Ознаки дуалістичної монархії. Конституційна монархія. Поняття республіки як форми правління. Президентська республіка. Парламентська республіка. Парламентсько-президентська республіка та її ознаки.

Форма державного устрою. Форма державного устрою є внутрішнім поділом території держави на складові частини – територіальні одиниці, автономні, культурні, політичні утворення чи навіть суверенні держави. Поняття та ознаки унітарної держави. Поняття автономного утворення. Федерація, ознаки та види федерації. Конфедерація як тимчасовий союз. **Імперія, унія.**

Державний режим. Поняття та види форми державно-правового режиму Форма державного режиму вказує на сукупність прийомів, методів і засобів здійснення державної влади. Вони дуже різні та конкретизують основні показники форми державного правління й устрою в конкретній країні. Загальними показниками будь-якого державного режиму є: ступінь реальності забезпечення прав і свобод громадян; ступінь захищеності та забезпеченості гарантіями прав і свобод громадян, політичного й ідеологічного вибору, економічної свободи та ступінь врахування інтересів різних соціальних груп, у тому числі національних меншин, тощо. Демократичний та недемократичний режими.

Рекомендовані джерела:

Нормативно-правові:1,4

Основні:32,34,44,45

Додаткові:46,47,48

Тема 3. Функції держави. Поняття та елементи механізму держави.

Поняття функцій держави, форми і методи їх здійснення. Основні напрями діяльності держави, в яких знаходять свій вираз її сутність, завдання і цілі, називаються функціями держави. Основні властивості функцій. В юридичній літературі форми здійснення функцій держави поділяють на правові та організаційні. Правотворча, правоохоронна та правозастосовна форми здійснення функцій держави. Методи здійснення функцій держави: метод переконання, метод заохочення та метод примусу.

Види функцій держави. За соціальним призначенням державної діяльності

розрізняють основні і неосновні. Поняття основних функцій. Поняття неосновних функцій. За сферами діяльності держави функції поділяються на внутрішні та зовнішні. Поняття внутрішніх та зовнішніх функцій. Види внутрішніх функцій: політична, економічна, оподаткування та фінансового контролю, соціальна, екологічна, культурна (духовна), тощо. Поняття та види зовнішніх функцій. Види функцій за строками виконання.

Поняття та елементи механізму держави Механізм держави — цілісна ієрархічна система державних органів, які здійснюють її завдання і реалізують функції. Ознаки механізму держави: відносини між елементами цієї системи мають ієрархічний характер, існують чітко визначені зв'язки, це діюча система, функціонування якої покликано забезпечувати реальне виконання функцій держави.

Структура механізму держави. Державний апарат як складова частина механізму держави. Державні органи, які мають владні повноваження, тобто державний апарат, який включає два важливих структурних елементи: а) апарат управління, до якого входять чиновники — державні службовці, які спеціально займаються управлінням; б) апарат примусу. Система органів держави як державних організацій, що наділені правом застосування засобів державного примусу і які контролюють і координують діяльність державних підприємств і державних установ, утворюють державний апарат. Державний апарат покликаний здійснювати у суспільстві управлінську діяльність від імені держави і саме для цього органи держави, що його утворюють, наділяються державно-владними повноваженнями. Державний апарат України має ряд ознак, які відрізняють його від інших державних організацій, що входять до складу механізму держави, а саме: органи держави утворюють чітко структуровану систему, елементи якої взаємодіють між собою з метою забезпечення ефективної реалізації функцій держави; кожний орган держави наділений компетенцією (повноваженнями, предметом відання, юридичною відповідальністю), що визначається в нормах права;

Рекомендовані джерела:

Основні: 32, 33, 34, 35, 37, 44, 45

Додаткові: 48, 52, 53

Тема 4. Поняття, ознаки та функції права

Поняття соціальних норм. Місце норм права в системі соціальних норм. Поняття та види соціальних норм. Види соціальних норм. Порівняльно-правовий аналіз моральних норм та правових норм.

Поняття та основні ознаки права. Поняття терміну «право» в таких аспектах: як правова система, як суб'єктивне право, як об'єктивне право, як природне невідчужуване право. Ознаки права : нормативність, системність, загальнообов'язковість, забезпеченість реалізації права державою, формальна визначеність, держава створює право або санкціонує його норми. Право має

відповідати засадам природного права. Ознаки, поняття і види норм права. Поняття та структура норми права.

Принципи права. Принципи права – основні керівні ідеї, котрі характеризують зміст права, його соціальне призначення. Загальноправові принципи. Галузеві та міжгалузеві принципи.

Функції права. Суть і соціальне призначення права відображається в його функціях. Функції права можна розглядати у таких площинах: загальносоціальної та власне юридичній. Регулятивно-динамічна функція – полягає у визначенні правовими нормами майбутньої поведінки людей. Регулятивно-статична функція полягає в закріпленні в правових нормах тих суспільних відносин, які вже об'єктивно склалися. Охоронна функція. Реституційна та репресивна функції права.

Джерела (форми) права та їх класифікація. Юридичні нормативні акти. Юридичні нормативні договори. Судовий чи адміністративний прецедент. Поняття нормативно-правового акта, його ознаки. Класифікація нормативно-правових актів. Чинність нормативно-правових актів.

Рекомендовані джерела:
Основні:30,31,32,33,38,42,44,45
Додаткові:48,50,51

Тема 5. Основи правової поведінки та юридичної відповідальності.

Правова поведінка. Правова поведінка – це сукупність значущих, виражених ззовні у вигляді дій чи бездіяльності вчинків, що мають свідомо-вольовий характер, регламентуються нормами права і обумовлюють правові наслідки. Основні риси правової поведінки. Правовий вчинок. Суб'єкт, суб'єктивна сторона правового вчинку, об'єкт, об'єктивна сторона правового вчинку.

Правомірна поведінка. Правомірна поведінка характеризується соціальною корисністю, відповідністю моделям, відображеним у правових нормах, позитивними юридичними наслідками. Правова природа «правомірності». Поділ правомірної поведінки на види за критеріями. Правова активність. Звичайна правомірна поведінка. Основу конформної поведінки становить пасивно-приспосовницьке ставлення до правового середовища, яке здійснюється за принципом «роби так, як роблять інші». Маргінальна поведінка базується на мотивах страху перед юридичною відповідальністю.

Протиправна поведінка (правопорушення). Поняття та ознаки правопорушення. Правопорушення є суспільно шкідливою або суспільно небезпечною поведінкою. Найбільш поширеною класифікацією правопорушень є їх поділ на злочини та проступки. Склад правопорушення: об'єкт, суб'єкт, об'єктивна сторона, суб'єктивна сторона. Цивільні, адміністративні, дисциплінарні правопорушення.

Юридична відповідальність. Юридична відповідальність – це вид соціальної відповідальності, який характеризується такими ознаками: зовнішнім характером,

застосування лише за здійснені правопорушення, зв'язок з державним примусом у формах каральних і правовідновлюючих заходів, визначеністю у нормах права. Основною рисою юридичної відповідальності є її тісний зв'язок з правом і державним примусом. Поняття державного примусу. Кримінальна відповідальність. Адміністративна відповідальність. Цивільна відповідальність. Дисциплінарна відповідальність.

Рекомендовані джерела:

Нормативно-правові: 1, 25,26,27

Основні:35, 36,37,41,42,44

Додаткові:45,46,51

Тема 6. Народовладдя: поняття і форми прояву

Поняття народовладдя. Ідея народовладдя – одна із загальнолюдських цінностей. Вона є вихідною точкою того, що є демократія. Історико-правові корені народовладдя. Зміст народовладдя. Ідейною основою народовладдя є концепція народного суверенітету, тобто верховенства влади народу, що здійснюється в його інтересах. Принцип народовладдя як органічна основа демократичного ладу. Основні риси народовладдя: рівність громадян перед законом; справедливий суд, рівний розподіл між громадянами усіх благ, що пов'язані з їх життям у відповідній державі.

Організація народовладдя та його основні інститути. Загальною основою дійсного народовладдя є громадянське суспільство. Співвідношення поняття «народ» і «влада». Представництво як правовий інститут. Правова свідомість та правова культура.

Форми прояву народовладдя. Форма прямого (безпосереднього) народовладдя, під яким розуміють безпосередню участь громадян у здійсненні державної влади, їх пряме волевиявлення при виробленні й ухваленні державних рішень і формуванні органів державної влади. Правове регулювання всеукраїнського референдуму. Місцевий референдум як форма народовладдя. Історико-правові корені безпосередньої демократії. Поняття та правове регулювання виборів. Поняття та види референдуму. Плебісцит як форма волевиявлення.

Рекомендовані джерела:

Нормативно-правові:1,2,3,5,8,11,22

Основні: 28,29,34,35,36,37,38,42,44

Додаткові:48,51,52,53

Тема 7.Конституційне право України як провідна галузь права. Конституція України: структура, функції, ознаки.

Поняття та предмет конституційного права України. Конституційне право являє собою сукупність правових норм, які закріплюють і регулюють суспільні відносини, що забезпечуються організаційну і функціональну єдність суспільства як цілісної соціальної системи, основи конституційного ладу України,

статус людини і громадянина, територіальний устрій держави, форми безпосередньої демократії, систему органів державної влади та місцевого самоврядування. Поняття, принципи та гарантії конституційного ладу України.

Поняття Конституції України. Класифікація конституцій. Першою в світі конституцією була Конституція США 1787 року, а на європейському континенті – Конституції Франції і Польщі, прийняті їх парламентами 1791 року. «Конституція Пилипа Орлика» 1710 року. Термін «конституція» має матеріальне і формальне значення. Конституція України – це Основний Закон держави, який має найвищу юридичну силу, з допомогою якого український народ виражає свою суверенну волю, утверджує основні засади устрою суспільства і держави, визначає систему і структуру державної влади та місцевого самоврядування, основи правового статусу особи, територіального устрою держави. Структура Конституції України. Класифікація конституцій.

Функції, принципи та юридичні властивості Конституції України. Функції конституції: політична, юридична, установча, ідеологічна, гуманістична, організаційна, стабілізуюча, консолідуюча, зовнішньополітична. Основними принципами Конституції України є: народовладдя, державний суверенітет, пріоритет прав і свобод людини і громадянина, поділу влади, верховенства права рівноправності усіх громадян незалежно від національності та інших чинників. Під юридичними властивостями Конституції розуміють такі її ознаки, що характеризують Конституцію як Основний Закон держави та суспільства: нормативність, установчий характер, програмний характер, найвища юридична сила (юридичне верховенство); особлива юридична природа, підвищена стабільність.

Внесення змін до Конституції України. Право подання до Верховної Ради України законопроекту про внесення змін до Конституції України надається лише Президенту України та не менше як третині народних депутатів. Особливості внесення змін до розділу I, III, XIII. Обмеження та заборона щодо внесення змін до Конституції України.

Рекомендовані джерела:
Нормативно-правові: 1, 2, 3
Основні: 30, 31, 34, 35, 36, 42
Додаткові: 48, 51, 52, 53

Тема 8. Конституційно-правовий статус людини і громадянина. Громадянство України.

Конституційно-правовий статус людини і громадянина. Поняття і зміст конституційно-правового статусу людини і громадянина. Особисті (громадянські) права. Політичні права. Економічні права. Соціальні права. Культурні права. Поняття та зміст конституційних обов'язків людини і громадянина.

Поняття та принципи громадянства України. Громадянство України – це постійний правовий зв'язок фізичної особи з державою України, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках. Принцип єдиного громадянства - громадянства держави Україна, що виключає можливість існування громадянства адміністративно-територіальних одиниць України. Якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових

відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України; запобігання виникненню випадків безгромадянства, неможливості позбавлення громадянина України громадянства України

Належність до громадянства України, набуття та припинення громадянства України. Громадянство України набувається: за народженням; за територіальним походженням; внаслідок прийняття до громадянства; внаслідок поновлення у громадянстві; внаслідок усиновлення; внаслідок встановлення над дитиною опіки чи піклування, влаштування дитини в заклад охорони здоров'я, заклад освіти або інший дитячий заклад, у дитячий будинок сімейного типу чи прийомну сім'ю; Правові підстави виходу та втрати громадянства України.

Органи, до компетенції яких належить вирішення питань у сфері громадянства. Повноваження Президента України у сфері прийняття до громадянства України та припинення громадянства України. Повноваження Комісії при Президентові України з питань громадянства.

Правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Поняття іноземця та особи без громадянства. Законодавство, яким регулюється їх правовий статус. Підстави добровільного та примусового повернення іноземця в країну походження.

Правовий статус закордонних українців. Поняття, права та обов'язки у сфері закордонних українців. Пільги, якими наділені закордонні українці. Порядок оформлення і видачі посвідчення закордонного українця. Органи у сфері закордонних українців.

Рекомендовані джерела:

Нормативно-правові:6,9,10,23,24

Основні:31,35,37,38,42

Додаткові:51,52

Тема 9. Теоретичні основи організації і здійснення державної влади. Верховна Рада України.

Поняття, система і види органів державної влади. Поняття органів державної влади. Механізм поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Органи державної влади зі спеціальним статусом.

Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади в Україні. Конституційний склад і структура Верховної Ради України. Конституційний склад Верховної Ради України. Сесії парламенту. Поняття та порядок формування коаліції депутатських фракцій. Тимчасові спеціальні комісії. Чергові сесії Верховної Ради України починаються першого вівторка лютого і першого вівторка вересня кожного року. Позачергові сесії Верховної Ради України.

Повноваження Верховної Ради України. Припинення повноважень Верховної Ради України. Підстави та порядок припинення повноважень Верховної Ради України. Підстави дострокового припинення повноважень Верховної Ради України за ініціативою Президента України. Повноваження Верховної Ради України не можуть бути достроково припинені Президентом

України в останні шість місяців строку повноважень Верховної Ради України або Президента України.

Законодавчий процес та порядок прийняття законів. Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України. Порядок розгляду та підпису законопроекту Президентом України. Поняття «вето Президента України» та його подолання парламентом України. Порядок набрання чинності законом.

Правовий статус народного депутата України. Законодавчі вимоги до народного депутата України. Не може бути обраним до Верховної Ради України громадянин, який має судимість за вчинення злочину, якщо ця судимість не знята і не погашена у встановленому законом порядку. Вимоги щодо несумісності депутатського мандата. Порядок вступу народного депутата на посаду. Порядок притягнення народного депутата до кримінальної відповідальності. Підстави дострокового припинення повноважень народного депутата України.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Правовий статус Уповноваженого. Порядок призначення на посаду. Повноваження та припинення повноважень Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Організація діяльності Уповноваженого.

Рекомендовані джерела:

Нормативно-правові:1,7,8,19,20,21

Основні:31,34,35,36,39,42

Додаткові:46,47,51

Тема 10. Правове регулювання інституту президента. Органи виконавчої влади в Україні

Становлення інституту Президента в Україні. Президент України є главою держави і виступає від її імені. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина. Історико-правові корені становлення інституту Президента в Україні.

Повноваження Президента України. Повноваження Президента щодо представництва держави всередині країни та в міжнародних відносинах. Повноваження Президента щодо призначення і оголошення виборів і референдуму як форми безпосередньої демократії. Повноваження Президента щодо формування і функціонування органів державної влади. Особливе місце серед повноважень Президента України посідають його повноваження щодо парламенту. Формування органів виконавчої влади. Повноваження у формуванні органів судової влади та контрольно-наглядових органів. Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України та його повноваження у разі збройної агресії проти України.

Підстави дострокового припинення повноважень Президента України. Підстави дострокового припинення повноважень Президента України: відставка, за станом здоров'я, смерть. Президент України може бути усунений з поста

Верховною Радою України в порядку імпичменту у разі вчинення ним державної зради або іншого злочину. Правове регулювання імпичменту Президента.

Консультативні та дорадчі органи при Президентові України. Рада національної безпеки і оборони є координаційним органом з питань національної безпеки і оборони при Президентові України. Функції і компетенція РНБО. Структура і склад Ради національної безпеки і оборони України. Порядок введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України. Офіс Президента України як допоміжний орган Президента України. Завдання та компетенція Офісу. Склад Офісу Президента України.

Кабінет Міністрів України як вищий орган в системі органів виконавчої влади. Загальні положення. Склад Кабінету Міністрів України, порядок формування. Вимоги до членів Кабінету Міністрів України. Завдання та компетенція Кабінету Міністрів України. Порядок припинення повноважень Кабінету Міністрів України. Випадки дострокового припинення повноважень Кабінету Міністрів України.

Місцеві державні адміністрації як місцеві органи виконавчої влади. Поняття місцевих державних адміністрацій як місцевих органів виконавчої влади. Завдання та повноваження місцевих державних адміністрацій. Порядок призначення голів місцевих державних адміністрацій. Взаємодія місцевих державних адміністрацій з органами місцевого самоврядування та порядок, правові наслідки висловлення недовіри голові відповідної місцевої державної адміністрації.

Рекомендовані джерела:

Нормативно-правові:1,8,11,12,13,17,18

Основні:34,35,36,42

Додаткові:47,51

Тема 11. Правове регулювання воєнного стану в Україні.

Поняття та порядок введення воєнного стану в Україні. Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Правова основа введення воєнного стану. Військове командування. Військові адміністрації та порядок прийняття рішень про їх утворення. Порядок введення воєнного стану. Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, підлягає негайному оголошенню через засоби масової інформації або оприлюдненню в інший спосіб. Припинення та скасування воєнного стану. Гарантії законності в умовах воєнного стану.

Заходи правового режиму воєнного стану. В Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади запроваджувати та здійснювати в межах тимчасових обмежень конституційних прав свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, передбачених указом Президента про введення воєнного стану. Заходи правового режиму воєнного стану, встановлені законом.

Повноваження органів державної влади в умовах запровадження воєнного стану. Здійснення органами державної влади та органами місцевого самоврядування повноважень в умовах воєнного стану. Особливості діяльності сільського, селищного, міського голови у період дії воєнного стану на території територіальної громади, де не ведуться бойові дії та не прийнято рішення про створення військової адміністрації населеного пункту. Неприпустимість припинення повноважень органів державної влади в умовах воєнного стану. Діяльність Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України в умовах воєнного стану.

Військові адміністрації: поняття, порядок створення та повноваження. Правова основа створення та діяльності військових адміністрацій. Повноваження військових адміністрацій населених пунктів на відповідній території

Підстави створення військово-цивільних адміністрацій, їх повноваження. Статус і призначення військово-цивільних адміністрацій. Організація військово-цивільних адміністрацій, керівництво. Повноваження військово-цивільних адміністрацій. Права військово-цивільних адміністрацій.

Рекомендовані джерела:

Нормативно-правові: 1, 15, 16, 17

Основні: 34, 35, 36, 37, 38

Додаткові: 46, 49, 50

Тема 12. Загальні положення місцевого самоврядування

Поняття та загальні засади місцевого самоврядування. Правова основа створення та діяльності органів місцевого самоврядування. Територіальні громади як первинний суб'єкт органу місцевого самоврядування. Статут територіальної громади. Аналіз статуту об'єднаної Ужгородської територіальної громади. Принципи місцевого самоврядування: народовладдя, законності, гласності, колегіальності, поєднання місцевих та державних інтересів та ін.

Система, органи і посадові особи місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування. Поняття територіальної громади. Місцевий референдум, загальні збори громадян. Місцеві ініціативи. Громадські слухання. Сільський, селищний, міський голова. Виконавчі органи місцевих рад. Правовий статус старости. Органи самоорганізації населення.

Матеріально-фінансова система місцевого самоврядування. Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності об'єднаних територіальних громад сіл, селищ, міст, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Місцеві бюджети.

Порядок формування, організація роботи органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Порядок формування рад. Сесія ради. Постійні комісії ради. Тимчасові контрольні комісії ради. Призначення та повноваження секретаря ради. Порядок формування виконавчого комітету ради. Відділи, управління та інші виконавчі органи ради.

Повноваження органів місцевого самоврядування. Припинення повноважень органів місцевого самоврядування. Підстави дострокового припинення

повноважень. Повноваження у сфері соціально-економічного і культурного розвитку. Повноваження в галузі бюджету, фінансів і цін. Повноваження у сфері соціального захисту населення. Дострокове припинення повноважень сільського, селищного, міського голови.

Правовий статус депутата місцевої ради. Права та обов'язки депутата. Депутатський запит. Пропозиції і зауваження депутатів. Правове регулювання відкликання депутата. Підстави дострокового припинення повноважень депутата місцевої ради.

Рекомендовані джерела:

Нормативно-правові:1,3,11,14

Основні:28,29,35,36,39,43

Додаткові:49,50

Тема 13. Судова система в Україні

Загальні засади організації судової влади в Україні. Суди України утворюють єдину систему. Створення надзвичайних та особливих судів не допускається. Народ бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу. Кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом. Кожен має право на професійну правничу допомогу. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України.

Організаційні основи судоустрою. Судоустрій будується за принципами територіальності, спеціалізації та інстанційності. Найвищим судом у системі судоустрою є Верховний Суд. Систему судоустрою складають: 1) місцеві суди; 2) апеляційні суди; 3) Верховний Суд. Для розгляду окремих категорій справ діють вищі спеціалізовані суди: Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд. Суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом. Проект закону про утворення, реорганізацію чи ліквідацію суду вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя.

Правовий статус судді. Вимоги, яким повинен відповідати суддя. Особи, які не можуть претендувати на зайняття посади судді. Суддя є недоторканим. Без згоди Вищої ради правосуддя суддю не може бути затримано або утримувано під вартою чи арештом до винесення обвинувального вироку суду, за винятком затримання судді під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Статус присяжного в судовому процесі. Вимоги до присяжного. Особи, які не можуть бути присяжними. Порядок призначення присяжного та гарантії здійснення ним діяльності.

Верховний Суд України. Вимоги до судді Верховного Суду України. Організація роботи Суду. Пленум Верховного Суду України та його компетенція. Порядок призначення суддів на посаду судді Верховного Суду України.

Конституційний Суд України як орган конституційної юрисдикції України. Загальні положення. Повноваження Суду: суб'єкти права на конституційне подання, конституційного звернення та конституційну скаргу. Правовий статус судді Конституційного Суду. Склад та порядок формування.

Рекомендовані джерела:

Нормативно-правові:1,11,19,20

Основні:32,35,40,42,44

Додаткові:50,51,53

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові:

1. Конституція України від 28.06.1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
2. Акт проголошення незалежності України: Прийнятий Верховною Радою України 24 серпня 1991 р. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1991. № 38. Ст. 502.
3. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. №31. Ст. 429.
4. Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 46. Ст. 617.
5. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.
6. Про національні меншини (спільноти) України: Закон України від 13.12.2022р. *Голос України* від 31.12.2022р . № 267.
7. Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.
8. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
9. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. №19-20. Ст.179.
10. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21 січня 1994 р. *Голос України*. 1994. 1 квітня.
11. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.
12. Про Кабінет Міністрів України від 27.02.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. №13. Ст.222.
13. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року. *Офіційний вісник України*. 1999. № 20. Ст.190.
14. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. №24. Ст.170.
15. Про правовий режим воєнного стану від 12.05.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №28. Ст. 250.

16. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 03.02.2015р. Відомості Верховної Ради України – 2015р., №13, ст.87
17. Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України 5 березня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.
18. Про Положення про Офіс Президента України: Указ Президента від 25.06.2019 року. *Офіційний вісник Президента України*. 2019. №14. Ст. 366.
19. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
20. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. №31. Ст. 545.
21. Про Уповноваженого Верховної Ради з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.
22. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26.01.2021р. *Голос України*. 10.04.2021 р. №67.
23. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №13. Ст. 65.
24. Про закордонних українців: Закон України від 04.03.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. №25. Ст. 343.
25. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №40. Ст.356.
26. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №25. Ст.131.
27. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. №51. Ст. 1122.

Основні :

28. Батанов О.В., Сметана В.В. Конституційно-правове забезпечення правозахисної діяльності у сфері місцевого самоврядування: досвід компаративного аналізу. Львів: Гельветика, 2021. 316 с.
29. Вибрані міжнародні документи з прав людини. К.: Право. 2023. 152 с.
30. Головка К.В. Систематизація муніципального законодавства: український досвід. Львів: Гельветика, 2019. 450 с.
31. Громадянське суспільство в Україні: сучасний стан, виклики, стратегія модернізації, Зайчук О.В., Шемшученко Ю.С. К.: Юридична думка. 2021. 548 с.
32. Дзера О.В. Правознавство: підручник. Юрінком Інтер. 2019. 632 с.
33. Загальна теорія держави і права. За ред. В.В.Копейчикова. К.: Юрінком Інтер, 1998. 320 с.
34. Конституції країн світу, за ред. Коротюк О.В., Лавринович О.В. Одеса: ОВК. 2021. 404 с.
35. Конституційне право України.: 11-е видання. Ужгород : РІК-У, 2023. 536 с.
36. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права людини і громадянина в Україні: навч. посіб. К., Юрінком Інтер, 2003.
37. Крусян А.Р., Єзерова А.А. Проблеми сучасної конституціоналістики. Випуск 4. Конституційне гуманітарне право: навчальний посібник, Юрінком Інтер, 2018, 524 с.

38. Муніципальне право України: Підручник. За ред. Любченко П.М. К.: Право, 2019. 512 с.
39. Скакун О.Ф. Теорія Права і держави: підручник. К.: Алерта, 2021. 528 с.
40. Чернеженко О.М. Конституційне регулювання місцевого самоврядування в державах-учасниках Європейського Союзу. К.: Ліра-К, 2020. 316 с.
41. Онупрієнко А.М. Місцеві органи влади в механізмі демократичної держави. К.: Право. 2009. 300 с.
42. Правознавство: Підручник. А.І.Берлач, С.С.Бичкова. К.: Правова єдність, 2008. 792 с.
43. Трофанчук Г.І. Історія держави та права України: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер. 2022. 568 с.
44. Тетарчук І.В. Конституційне право України: навчальний посібник для підготовки до іспитів. К.: Центр учбової літератури. 2021. 160 с.
45. Теорія держави і права: підручник, практикум, тести. За ред. Крестовська Н.М., Матвеєва Л.Г. К.: Юрінком Інтер, 2023. 584 с.

Додаткові:

46. Дрозд О.Ю. Воєнний стан в Україні. Актуальні роз'яснення, гарантії дотримання законності, заборони і обмеження, нормативне забезпечення. Професіонал. 2022. 226 с.
47. Кресіна І.О., Коваленко А.А. Інститут імпичменту: порівняльний політико-правовий аналіз. Юридична думка. 2004. 176 с.
48. Конституційно-правові засади становлення української державності. В.Я.Тацій, Ю.М.Тодика. Х.: Право, 2003. 328 с.
49. Любченко П.М., Семко С.О. Організаційні форми роботи представницьких органів місцевого самоврядування. К.: Право, 2012. 216 с.
50. Тептюк Є.П. Законодавче регулювання та судовий захист права на доступ до публічної інформації в Україні: монографія. К.: Юридична думка, 2019. 198 с.
51. Трофимук М.С., Трофимук О.П. Конституційна традиція української державності. К.: Право України, 2021. 680 с.
52. Тетарчук І.В. Теорія держави і права :навчальний посібник для підготовки до іспитів. К.: Центр учбової літератури. 2022. 302 с.
53. Шемшученко Ю.С. Теоретичні проблеми розвитку конституційного законодавства на сучасному етапі. К.: Юридична думка. 2014. 316 с.